Parašė Antanas SALYS
Trečiadienis, 2010 Gegužės 26 01:00 - Paskutinį kartą atnaujinta Antradienis, 2011 Balandžio 12 02:19

Nedaug bebūtų likę laukti iki 2010 metų gegužės 28-osios. Tada rašytojui Vytautui Petkevičiui būtų sukakę 80 metų. Pažymėsime šį gražų jubiliejų, bet jau nedalyvaujant pačiam didžiajam kūrėjui. Prieš šią rašytojo sukakties datą įsiterpė 2008 metų gruodžio 10-oji. Ji dabar bus tarsi tas antrasis stulpelis, įrėminęs rašytojo gyvenimą nuo pirmojo jo pasisveikinimo su pasauliu 1930-ųjų pavasarį. Atėjo į šį pasaulį pavasarį, išėjo žiemą. Tarp šių dviejų datų bus daug kitų skaičių, o vienas iš reikšmingiausių – 1959-ieji, kai spaustuvės dažais pakvipo pirmasis V. Petkevičiaus romanas „Priemiesčio žmonės“. Paskutinioji jo knyga „Pasmerktieji ir pateptieji“ paženklinta skaičiumi 2008. Tai ir rašytojo mirties metai. Ir nors jau buvo tų metų paskutinis mėnuo, bet autoriui jau nespėta parodyti knygos signalinių egzempliorių. Praktiškai šioji knyga skaitytojus pasiekė 2009-aisiais. Vadinasi, iš savo pragyventų 79-erių metų V. Petkevičius 50 metų rašė ir leido knygas. Tikslumo dėlei kažkiek metų iš šio skaičiaus reikėtų išimti, nes jis buvo ne tik plunksnos meistras, bet ir visuomenės veikėjas, nuo darbo stalo atsitraukęs, kai kūrė Sąjūdį ir jame dirbo, kai ketverius savo gyvenimo metus atidavė Seimo nario pareigoms, o savo gyvenimo saulėlydyje vieno žmogelio, pamėgusio su visais bylinėtis, buvo tampomas po teismus. Tam mažam pakumpusiam žmogeliui kelti bylas – didžiausias malonumas, gal orgazmas, nesvarbu, ar tai būtų prieš didį rašytoją, kurio knygas savo gimtąja kalba skaito daugelio pasaulio šalių žmonės, ar dėl sukiužusio tvartelio... Svarbu trintis po rūmus, kur žmonės vaikšto su juodom mantijom...

Gal prisimenate tarybiniais laikais sklandžiusį anekdotą apie rusų rašytoją Aleksandrą Solženicyną? Dvidešimt pirmajame ar antrajame šimtmetyje per egzaminą studentui buvęs užduotas klausimas: Kas toks esąs Solženicynas? Į tai studentas atsakęs, kad tai didis rusų rašytojas, gyvenęs nežymaus politinio veikėjo Leonido Brežnevo laikais. Ar kažkada mūsų studentai apie V. Petkevičių neatsakinės, kad tai buvęs didis lietuvių tautos rašytojas, iškilus Lietuvos sūnus, gyvenęs nežymaus politinio veikėjo Vytauto Landsbergio laikais? Tada visas teismų prieš rašytoją detales, ant jo išpiltą purvą, žmonės jau bus pamiršę. Ir tai, kaip V. Landsbergis guodėsi, jog dėl V. Petkevičiaus knygos „Durnių laivas“ neva praradęs sveikatą, bet sėkmingiausiai antrą kadenciją skraidė posėdžiauti į Briuselį, vis nepamiršęs permaišyti savo rusofobijos kortų kaladės ir iš jos vis ištraukiantis kokią deviniukę ar valetą, savo rašiniais vis pamaitinantis vieną dienraštį, aplakstantis visų televizijų ir radijo stočių laidas. Penkiasdešimtmečiai šiam prie aštuoniasdešimtmečio artėjančiam senoliui tik pavydėti gali begalinės sveikatos, kurios jam pakako po teismus tampyti garbų rašytoją, o ir dabar sveikatą ir ramybę siurbti iš visų trijų jo vaikų. Rašytojui sveikatą sugadinti ir į kapus jį pasiųsti konservatorių patriarchui „cinko“ pakako, nors gal nelabai savo jėgomis pasitikėjo, jeigu dar į pagalbą kvietėsi „Paskutinės instancijos“ laidą, kurioje savo gražbylystėmis apie pokario laikus

dalijosi ir Vytauto vyresniojo sūnus Vytautas jaunesnysis. Nesvarbu, kad jis gimė po daugelio metų, kai Vytautas vyresnysis dar tik rašė pareiškimą į komjaunimą ir džiaugėsi, kad jį su motina išvadavo Raudonoji armija. Ta pati, kurią marksizmą-leninizmą dėstęs muzikantas perkrikštys į okupacinę. Lyg pagal turgaus kainas – kada už ką daugiau moka...

Požiūriai – begėdžio ir doresnio

Paskutiniaisiais V. Petkevičiaus gyvenimo metais stebėjome rašytojo sveikatos pokyčius. Nebeatrodė, kad jis gyvas tarp gyvųjų švęs savo aštuoniasdešimtmetį. Žinojome, kad rašytojas, tai pasigydydamas ligoninėje, tai grįždamas į namus, skuba baigti rašyti savo naujausią knygą. Nenorėjome, kad ji būtų paskutinė. Bet jo mirtis parodė, kad buvo šakalų, tos valandos laukiančių. Beje, vienas laikraštis po kūrėjo mirties net parašė, kokia džiugi atmosfera vyravo viename konservatorių sambūryje. Nieko nuostabaus, kad tarp landsbergininkų yra tokių, kuriems pirmuoju dievu yra tas jų numylėtinis Vytautas antrasis, paskui gal pats dangiškas Dievas, po jo gal popiežius, dar toliau A. Kubilius su R. Juknevičiene ir J. Razma... Kas nežino, kad didelė meilė būna akla. Bet pasirodo, kad ir neapykanta protą užtemdo.

Taigi, mirė V. Petkevičius, ir net ne visi didieji laikraščiai sugebėjo šią žinią padoriai arba bent santūriai paskelbti. Kultūrą kuruojantis „Lietuvos ryto“ žurnalininkas (žurnalistu pavadinti neapsiverčia liežuvis) Ramūnas Gerbutavičius 2008 m. gruodžio 12-ąją lyg giltinės dalgiu tvojo per karste gulinčius rašytojo palaikus, išspausdindamas straipsnį: „Kelias: nuo Kodėlčiaus iki Durniškių“. Pradėjo šitaip: „Sovietmečiu (jau pirmuoju žodžiu išniekino lietuvių kalbą ir parodė savo landsberginę prigimtį, – mano pastaba – A.S.) daugelio butų lentynose rikiavosi Vytauto Petkevičiaus knygos. Kai kur stovi iki šiol. Sulipusiais puslapiais. Neskaitytos. Lyg paminklai užvakar mirusiam autoriui“. O toliau pilna tokių ir panašių „šedevrų“: „Prisimenu, vaikystėje man labiausiai patikdavo būtent V. Petkevičiaus knygos. Jos puikavosi sovietinės (vėl rusicizmas lietuviškame laikraštyje, – mano pastaba – A.S.) sekcijos lentynose: „Ko klykia gervės“, „Apie duoną, meilę ir šautuvą“, „Grupė draugų“, „Šermukšnių lietus“, (...). Patikdavo todėl, kad dar beveik nemokėjau skaityti. Pasiimdavau liniuotę ir valandų valandas pjaustydavau sulipusius puslapius“. Autoriui atrodo, kad jis čia niekina rašytoją, bet man panašu į tai, kad tyčiojasi iš savo tėvų. Pagal sūnų išeina, kad jie paprasčiausiai buvo kažkokie snobai, kurie pirko knygas, bet jų neskaitė, tik vaidino kultūringus ir inteligentiškus žmones. Žinant, kad pirmasis V. Petkevičiaus romanas buvo išleistas tik 1959 m., kai seniai nebebuvo leidžiamos knygos neišpjaustytais puslapiais, tai sulipti knygos lapai galėjo tik drėgname, nešildomame rūsyje. Tai

ar tokiame gyveno R. Gerbutavičiaus tėvai? Kaip tokiame rūsyje atsidūrė sekcijos su knygomis?

Pagaliau žurnalininko „šedevre“ pilna ir daugiau mirusiam rašytojui neslepiamos neapykantos: „Iš tiesų ką galima pasakyti, tarkim, apie romaną „Apie duoną, meilę ir šautuvą“. Ideologinis mėšlas, kuriame „nutriušinti“ žaliukai...“ (ką čia ir cituoti paistalynes?). Nebent dar vieną: „O leidiniai „Durnių laivas“ ir „Durniškės“ vertingi nebent tuo, kad tai vieno pirmųjų lietuviškų knygų, kurių autorius dėl neišpainiojamos faktų ir vaizduotės raizgalynės pateko į teismą“. Jaučiate, kaip rašeiva didžiuojasi, kad pataiko į koją su pačiu papuniu, turinčiu pomėgį su visais bylinėtis ir siekti iš šios savo silpnybės pasipelnyti...

Vienas begėdis, tegu ir viešai pasikiaulinęs, būtų dar pusė bėdos. Bet kad tokių atsirado ir daugiau, kuriems internetas tapo tarsi kokia srutų duobe. Raides pažįsta, prie interneto prieina, todėl ir keikiasi kaip paskutiniai turgaus „diedai“ arba kaip bobos, mėgdavusios kilnoti sijonus, kad supykusios ant kaimynių savo pliko užpakalio rodymu šias paniekintų. Taip dabar savo pliką bukaprotišką sielą ėmė rodyti šiuolaikinės technikos pažangoj tarsi daug pažengę puspročiai. Jau, matyt nebegalioja iš senovės atėjusi išmintis, kad apie mirusius gerai arba nieko.

Laimingas V. Petkevičius, išėjęs iš to nepraustaburnių pasaulio, nes internautų sapalionių nei pats perskaitė, nei kiti jam pacitavo. Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad internete savo mintis parašė ir daug žmonių, kuriems gėda buvo ir tokių landsbergių, ir tokių gerbutavičių... Ir tokių „Lietuvos ryto“ „lyderių“, kurie leido savo vadovaujamo laikraščio puslapius išmėšlinti...

Ir visai kitaip apie rašytojo mirtį sugebėjo pranešti „Respublikos“ dienraštis. Visada blaivaus mastymo jos korespondentas Ferdinandas Kauzonas netekties proga parašė straipsnį „Nespjaukime į šulinį“. Iš karto autorius pasigyrė: „Turiu beveik visas V. Petkevičiaus knygas. Tik paskutinės dvi be autografų. Visos kitos – su. Vakar sužinojęs apie rašytojo mirtį, išsitraukiau visas knygas, atsiverčiau pirmąją jo padovanotą ir perskaičiau jo ranka įrašytus žodžius: „Sūnui. Nespjauk į šulinį. 1967 m. Tėvas“. Ne, jų tokie artimi santykiai nesiejo. Juos skyrė amžiaus skirtumas. Bet toks tėviškas pamokymas! „Nespjauk į šulinį“. O „Lietuvos ryto“ žurnalininkas ir jį pamėgdžioję internautai spjaudė ant mirusio žmogaus, kai karstas net nebuvo nuleistas į Antakalnio smiltelę...

Daug gražių žodžių F. Kauzonas pasakė apie velionį V. Petkevičių. Prisimindami prieš metus mirusį Rašytoją (seku Ferdinandu, parašiusiu šį žodį iš didžiosios raidės), prisiminkite ir dar kai kurias šio žurnalisto mintis. Štai viena: Lietuvoje buvo tik du žmonės, kurie tarybmečiu

(atkreipkite dėmesį, kad straipsnio autorius nesityčioja iš lietuvių kalbos ir nerašo žodžio „sovietmečiu“) drįsdavo garsiai ir viešai sakyti tai, ką pogrindyje šnabždėjo disidentai ir niekas jų negirdėjo“. (...) Bet kas tada galėjo nutildyti Petkevičių. Bandė. Daug kas. Dažnai! O ypač tais pačiais 1967-aisiais. Išėjo jo romanas „Apie duoną, meilę ir šautuvą“. Tas pats, į kurį dabar daug kas šluostosi kojas – neva tai odė stribams. Tik į tą „odę“ kojos šluostomos ne pirmą kart. Vos knygai pasirodžius, Antanas Sniečkus, kalbėdamas partijos Vilniaus miesto komiteto plenume, kurio prezidiume sėdėjo ir V. Petkevičius, tris kartus skirtinguose kontekstuose (kalbėdamas apie žemės ūkį, apie karą Vietname ir ideologines diversijas) pakartojo: „O čia sėdi Rašytojų sąjungos partinės organizacijos sekretorius Petkevičius, kuris šia knyga smeigia peilį partijai į nugarą“.

Tomis dienomis, kai netekome Rašytojo, poetas Marcelijus Martinaitis „Vakaro žiniose“ tvirtino: „Jis – įdomus, konfliktiškas, visos valdžios jam netiko, nebijojo sakyti tiesos į akis ir aukštiems pareigūnams. Nekentė slapukų, skundikų, pats neskųsdavo, nors daug kas jį įtarinėjo (...)Mes buvome kaimynai, aš su juo kalbėdavausi drąsiai. Jei kas, jis pasakydavo į akis. Daug padarė ir Sąjūdžio laikais. Turbūt pirmasis iškėlė trispalvę, pamenu ant ilgo koto Prienuose 1988-ųjų vasarą“. Rašytojas Juozas Aputis apie V. Petkevičių pasakė: „Jis daug ką leisdavo sau pasakyti drąsiau, aštriau“. Literatūrologas Kęstutis Urba tada pareiškė: „Net neabejoju – Vytautas Petkevičius lietuvių literatūroje užims svarbią vietą“.

Daug kas tada pagerbė Rašytoją ir gedėjo dėl jo mirties. Tik ne landsbergiai, ne gerbutavičiai, ne įžūlieji internautai... Bet laikas dar viską pervalys, pelus atskirs nuo grūdų aruodo.

Asmeniniai įspūdžiai

Nesu toks laimingas, kaip F. Kauzonas, kuris turi Rašytojo autografus beveik visų knygų tituliniuose puslapiuose. Man Rašytojas pasirašė tik ant vienos per jo literatūrinį vakarą Jurbarke 1993 m. sausyje. Tame vakare platino naujausią V. Petkevičiaus knygą, o kitų į susitikimą nebuvau atsinešęs. Bet jo knygas turiu beveik visas. Taip jau atsitiko, kad dėliodamas savo bibliotekėlės knygas, V. Petkevičiaus kūrybai paskyriau viršutinę lentyną, todėl

jos man labiausiai matomos. Kai pažvelgiu į šią lentyną, man šmėsteli mintis, kad Rašytojas žvelgia į mane. O juk iš ties į jo knygas sudėta tai, ką žodžio meistras norėjo pasakyti mums, skaitytojams. Įspūdžių likę iš visų knygų. Bet aplinkybės, susijusios su dviem knygom, išliks visam gyvenimui.

1979 m. pagaliau pasirodė V. Petkevičiaus knyga „Grupė draugų“. Ilgai nesiryžta ją išleisti Lietuvoje, kurta visokiausių dirbtinių kliūčių, kad tik šis kūrinys ilgai nepasiektų knygynų. Ir vis dėlto pagaliau išleido. Pamenu, ją nusipirkau vieną penktadienį. Kitą dieną į darbą nereikėjo, todėl ir miegoti nebūtina, kai rankose tokia Knyga. Jos veikėjai – rajono centro žmonės – redaktorius, prokuroras, partiniai veikėjai. Per naktį perskaičiau.

Apie „Durnių laivo“ turinį nekalbėsiu. Šios knygos laida ėjo po laidos, o knygynuose vis trūko. Kiek kartų iš Alytaus važinėjau Vilniun į „Politikos“ leidyklą parvežti knygų! Apie šimtas tų „laivų“ perėjo per mano rankas. Jų vis pageidavo prokurorai, savivaldybės darbuotojai, daugybė kitų žmonių. Buvęs Dzūkijos sostinės vyriausiasis prokuroras, jau šviesios atminties bičiulis, nusipirktą „Durnių laivą“ nusivežė Vilniun, parodė Generalinėje prokuratūroje, ir čia iš jo knygą „atėmė“, nes vilniškiai kolegos visoje Lietuvos sostinėje jos negavo nusipirkti. Tad alytiškis teisėsaugininkas paprašė antro „laivo“ sau. Autobusų stotyje laikraščius pardavinėjusi moteris vieną dieną paprašė vienos knygos, kitą dieną jau kitos. Kita alytiškė pensininkė, geriau blogiau pavalgė, bet iš karto pirko net kelias, kad į Rokiškio rajoną pasiųstų knygas giminėms, pažįstamiems. Kreipėsi net vienas rašytojo gerbėjas iš Sedos Mažeikių rajone, kad kaip nors padėčiau tą „Durnių laivą“ gauti. Ir mano paties sau nusipirktoji knyga ėjo per rankas nuo vieno skaitytojo pas kitą. O paskui dar kaimynė „laivą“ ne tik pati skaitė, bet ir vežė į Vilnių žentui.

Daug žmonių mylėjo rašytoją V. Petkevičių, mėgo ir mėgsta jo kūrybą. Nors yra tokių, kuriems jo knygos kaip ašaka gerklėj. Kadangi bibliotekos šiemet beveik negavo naujų knygų, todėl savąją „Pasmerktieji ir pateptieji“ pasiūliau paskaityti vienai Žemaitijos sostinės bibliotekininkei. Atsisakė skaityti, nors jai, didelei knygų mylėtojai, priminiau, kad toje knygoje yra V. Petkevičiaus prisiminimų apie Paulių Širvį ir Juozą Baltušį.

Aišku, kad dar šiek tiek gerbėjų turi ir V. Landsbergis, nes vis dar tebeplaukioja valdžios paviršiuje, nes vis dar atsiranda „megztųjų berečių“, kurios linkčioja į jo taktą. O kad kapitalizmui būdingas pinigo kultas, tai dar atsirado ir advokatė, kuri, matyt, sočiai „papyraginta“ teisme aušina burną papunio byloje prieš velionio rašytojo vaikus. Tačiau tokia teisininkė man atrodo tokia pat žiauri, kaip ir tas šuns žudikas iš Seredžiaus Jurbarko rajone, geriausią žmogaus draugą nusviedęs nuo tilto ir gyvūnėlį pasmerkęs kančioms. Ne fizinį, o moralinį skausmą kenčia ir rašytojo vaikai, iš kurių tyčiojasi absoliučios daugumos Lietuvos gyventojų neapykantą pelnęs Raudonosios armijos išvaduotas marksistas-leninietis, už pinigus galėjęs tą ideologiją

piršti.

Prisimenu, gaila, tik porą betarpiškų pabendravimų su rašytoju. Ir gailiuosi dėl dar vieno, kuris neįvyko dėl apsileidimo. Su bičiuliu nesusiradom jo telefono numerio Birštone ir ten nenuvykom, nors norėjom susitarti ir susitikti.

Kartą Alytuje susitikom atsitiktinai. Ėjo jau 2000-ieji, būsimo Seimo rinkimo metai, kai didelei daliai Lietuvos rinkėjų jau iki gyvo kaulo buvo įgrisęs antrasis konservatorių valdymas arba antrasis Lietuvos ūkio, kultūros ir švietimo alinimas. Neprisimenu, kas tada į Alytaus miesto Šaulių namus buvo pakvietęs tris Lietuvos šmaikštaus žodžio savininkus, visus tris Lietuvos 1992-1996 m. Seimo vienmandatininkus Vytautą Petkevičių, Albiną Albertyną ir Julių Veselką. Į renginį žadėjau eiti, bet, savo laimei, į miestą išėjau anksčiau. O čia priešais S. Dariaus ir S. Girėno gatve bežingsniuojantys pirmieji du. Su A. Albertynu mes buvome daugiau nei pažįstami. Juk jis ketverius metus atstovavo Jurbarko žmonėms Seime. Tomis dienomis Kaune leidžiamojoje „Laikinojoje sostinėje“ buvo išspausdintas interviu su juo. Pastarasis nebuvo matęs, kaip jo išsakytos mintys atrodo laikraštyje. Todėl svečius ir nuvedžiau į artimiausią biblioteką. Kol buvęs parlamentaras skaitė savo interviu, su rašytoju pabendravome. Iki šiol gailiuosi, kad nepakviečiau į netoliese buvusius namus ir neatsinešiau jo knygų į Šaulių namus. Praleidau tokią progą gauti V. Petkevičiaus autografus ant visų tada turėtų jo knygų. Juk panašios progos nepraleidau susirinkti visus autografus ant Jono Mačiukevičiaus ir Justo Paleckio knygų.

Tarp J. Veselkos, A. Albertyno ir V. Petkevičiaus, kartu dirbusių 1992-1996 m. Seime, buvo daug bendro. Kai pirmą kartą landsbergininkai pasirodė neišmanantys kaip valdyti Lietuvos ekonomiką, 1992 m. rudenį įvyko pirmalaikiai Seimo rinkimai. Jų pirmajame ture J. Veselka buvo išrinktas Alytaus mieste, o V. Petkevičius – Pakruojo rajone. Buvusiam politiniam kaliniui A. Albertynui pavyko tik patekti į antrą turą. Kai dar J. Stalinui gyvam esant V. Landsbergis stojo į komjaunimą, visada tiesus, atviras ir šmaikštus A. Albertynas pasišaipė iš stalinistinės valdžios ir buvo išvežtas ten, kur norėjo „į protą atvesti“ politinius kalinius. Į savo gimtąją Suvalkiją grįžo tik J. Staliną sarkofage priėmus subnuomininku į V. Leninui pastatytą mauzoliejų. A. Albertynas visą laiką protavo savo galva ir darė taip, kaip jam atrodė. Kai 1991 m. sausio 13-ąją Lietuvos Aukščiausiajai Tarybai buvo pavojus, jos gynėjams suvalkietis vežė maisto. Bet kai vagnorininkai su landsbergininkais nusitaikė prieš Lietuvos kaimą, A. Albertynas su bendraminčiais būrėsi ir į Lietuvos žemdirbių sąjūdį, ir į Lietuvos ateities forumą. Ir jis, nepartinis, ėjo kaip LDDP remiamas vienmandatininkas į Seimą Jurbarko rinkimų apygardoje, nes čia joks vietinis žmogus nedrįso susikauti su buvusia komjaunuole Laima Liucija Andrikiene, didžia landsbergininke, kurios portretais puošėsi bažnyčia. Ta pati, iš kurios sakyklos per pamokslą buvo šmeižiamas buvęs politinis kalinys A. Albertynas.

Tad šiam drąsiam suvalkiečiui prieš antrąjį rinkimų turą padėti atvažiavo jau laisvas nuo antrojo bandymo J. Veselka. Kitą dieną jo paremti atvažiavo toks pats laisvas ir V. Petkevičius. Tačiau rašytoją tąkart nuo susitikimo su Jurbarko visuomene apsaugojo žmonės, matę, kokia „landsberginės demokratijos“ pamoka rengiama kitaminčiams. Kadangi A. Albertynas buvo iš Marijampolės rajono, iš Suvalkijos sostinės atvažiavo prieš kraštietį nusitiekęs jaunųjų landsbergininkų desantas, parodijavęs net V. Leniną. Jurbarko kariškiai buvo mobilizavę ir vietinius žaliūkus. Bendromis jėgomis turėjo būti sukeltos muštynės, pralietas kraujas. Žinant, kad rašytojas V. Petkevičius yra tiesus, atviras ir provokatoriams nenusileis, pasistengta jį apsaugoti nuo pakvaišėlių sukurstytų riaušių. Baisu pagalvoti, kokią demokratiją dar 1992 m. rudenį kūrė buvusieji demokratijos „šaukliai“. Kas tada buvo ruošiama Jurbarke, dar aiškiau pasidarė po kandidato A. Albertyno susitikimo su rinkėjais, kuriame V. Petkevičiui neleista dalyvauti, kai sukurstyti pamišėliai ėmė rikiuotis prie bufeto Jurbarko kultūros rūmuose. Visi jie bufetininkei tiesė naujutėles penkiašimtines „vagnorkes“. Jų buvo parūpinęs vietinis verslininkas – L. Andrikienės rėmėjas, tarybiniais metais šešis kartus teistas už kriminalinius nusikaltimus. Na, šio nukrypimo, mano nuomone, reikėjo pabrėžiant, kad V. Petkevičius ne tik rašė knygas suaugusiems ir vaikams, bet ir buvo didelis visuomenininkas. Visuomenės veikėjas, visada buvęs su tauta, o ne „megztųjų berečių“ išaukštintas politinis vargeta.

O kad tada Alytuje buvome jau artimai susipažinę, tad kitąmet vasarą buvo malonu susitikti Palangoje. Buvau apsigyvenęs „Žuvėdros“ poilsio namuose. Vieną rytą, anksti pakilęs ir išsimaudęs jūroje, iš Meilės alėjos pasukau į nuošalią gatvelę palei parką. Čia priešais beateiną kiti ankstuoliai. Vytautas Petkevičius su žmona. Supažindina su savo gyvenimo drauge. Malonus ankstyvas rytas tampa dar malonesnis. Tokie pašnekovai. Iš tokio ryto bus dar gražesnė diena...

Po šio susitikimo dar susitikau su trimis rašytojo knygomis. Dar būtų parašęs, dar turėjo minčių, idėjų. Bet sutiko žmonių, kurie persekiojo jį gyvą, tampė po teismus, čiulpė jo sveikatą. Net ir mirusio nepalieka ramybėje. Net vaikų. O gal ir su anūkais bylinėsis? O ką – jeigu tokia profesija – ieškovas...

***

Buvau liepos 13-ąją Vilniuje. Pas karius Antakalnio kapinėse. Jie prieš 50 metų iš Lietuvos sostinės išstūmė hitlerinę kariauną. Buvau ir pas V. Petkevičių. Prie jo pirmąją vasarą po mirties

gėlėmis pražydusį kapą. Apėjau visą menininkų kalnelį, sustojau prie kapų tų, kurie valdžioje buvo prieš V. Landsbergį, aplankiau kitų žmonių amžinojo poilsio vietas. Pamerkiau penkis atsivežtus gvazdikus. Du atiteko rašytojams – Vytautui Petkevičiui ir Juozui Baltušiui. Vienas mokslininkui. Tai Juozui Matuliui. Du – buvusios tarybų valstybės veikėjams Antanui Sniečkui ir Justui Paleckiui. Kai kurie jauni, istorijoje plaukiojantys, prieštarautų tokiam mano pasirinkimui. Bet aš remiuosi ne vėjo palenktais istorikais, nes jie sako ar rašo tokią nuomonę, kurios akcijos šiandiena brangiausios. Aš dėl pastarojo pasirinkimo pasirėmiau seno, neįgalaus, daug gyvenime patyrusio žmogaus išmintimi. Ji buvo ne revoliucionieriaus pogrindininko – jis buvo buvęs politinis kalinys, kaimo žmogus nuo Laukuvos, gyvenantis Telšiuose – Žemaitijos sostinėje. Pirma jis vos ne į šuns dienas išdėjo komunistus ir nepasakysi, kad buvo visiškai neteisus, kad turi sąskaitų su praeities valdžia, bet jo išvada buvo netikėta. Būtent: „Tokių vadovų kaip Sniečkus ir Paleckis Lietuva nebeturės“. Prieštaraujantiems siūlau pamastyti: ar jiems priešpastatytumėt P. Griškevičių, R. Songailą, A. Brazauską, V. Landsbergį, G. Vagnorių, R. Paksą, V. Adamkų, G. Kirkilą, A. Kubilių, A. Šemetą, D. Kreivį, A. Zuoką?.. Ir taip toliau, ir panašiai...

Antanas SALYS

„Opozicija“ Nr. 11, 2010.05.25